

УДК 159.95

*Лівандовська Інна Антонівна*  
викладач кафедри психології,  
Уманський державний педагогічний  
університет імені Павла Тичини,  
м. Умань, Україна  
ORCID: 0000-0001-9636-0454  
[inna-lavanda@outlook.com](mailto:inna-lavanda@outlook.com)

*Комінарець Олександр Євгенович*  
студент природничо-географічного факультету,  
Уманський державний педагогічний  
університет імені Павла Тичини,  
м. Умань, Україна  
[anqueitas@ukr.net](mailto:anqueitas@ukr.net)

### **ПОНЯТТІВНІ ОСНОВИ ВЛАСНОЇ ЗНАЧУЩОСТІ В КОНТЕКСТІ РЕФЛЕКСИВНОЇ «Я-КОНЦЕПЦІЇ»**

У статті розглянуто категорію власної значущості в контексті рефлексивної «Я- концепції». Дана дефініція розглядається нами як симбіоз рефлексії та афективної сфери, що узгоджує ряд функцій: самодетермінацію, зв'язування і організацію зовнішнього і внутрішнього сприйняття реальності людиною. Структуровані поняття власної значущості, показані можливі неузгодження і перетин між її елементами в контексті рефлексивної «Я-концепції». В статті автори намагались узагальнити і доповнити різноманітні думки дослідників щодо зазначеного феномену.

Відкриття такої категорії як образу власного «Я» стало значною подією в області теоретичної та прикладної психології, оскільки визначено, що кожна особистість має як суб'єктивний, так і уявний образ або портрет самого себе. Однак існує проблема сприйняття його самим індивідом. Іноді проєкція власного «Я» свідомо не сприймається, а залишається на рівні несвідомого в найдрібніших деталях.

Поняття власної значущості є центральною складовою рефлексивної «Я-концепції», дослідження цього феномену є однією з найактуальніших проблем сьогодення, адже аналіз даного аспекту дозволяє краще зрозуміти те, як саме відбувається формування конкретного індивіду, які фактори впливають на це формування, і при необхідності внести корективи.

Опираючись на описане розуміння ПВЗ у статті означені нові перспективи осмислення того, що і як детермінує поведінку і життєдіяльність людини. В нашій статті презентовані перспективи розробки даної проблематики орієнтовані на завдання подальшого дослідження внутрішньої динаміки процесу формування власної значущості для сполучення зовнішнього і внутрішнього сприйняття реальності, а також програми емпіричного дослідження механізмів самодетермінації, захисту і розвитку особистості як в контексті означеної проблеми.

**Ключові слова:** рефлексія, «Я-концепція», афективна сфера, значущість, поняття власної значущості.

*Livandovska Inna Antonivna*  
Lecturer in the Department of Psychology,  
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine  
[inna-lavanda@outlook.com](mailto:inna-lavanda@outlook.com)

*Kominarets Alexander*  
student of the Faculty of natural geography,  
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,  
Uman, Ukraine  
[anqueitas@ukr.net](mailto:anqueitas@ukr.net)

**CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF SELF-SIGNIFICANCE  
IN THE CONTEXT OF THE REFLEXIVE «SELF-CONCEPT»**

*The article considers the category of self-importance in the context of the reflexive «Self-concept». This definition is considered as a symbiosis of reflection and the affective sphere, which coordinates a number of functions: self-determination, linking and organizing the external and internal perception of reality by a person. Concepts of self-importance, showing possible inconsistencies and intersections between its elements in the context of a reflexive «Self-concept» are structured. In the article, the authors tried to generalize and supplement the opinions of researchers regarding this phenomenon.*

*The discovery of such a category as an image of one's own self was a significant event in the field of psychology. Each person has a subjective, mental image or portrait of himself. However, there is a problem of its perception by the individual. Sometimes the projection of the Self is not consciously perceived, but remains at the level of the unconscious in the smallest details.*

*The concept of self-importance is a component of the reflexive «Self-concept», the study of this phenomenon is one of the most pressing problems of the present, because it allows you to better understand how exactly the formation of personality occurs, and what factors influence this formation, and if necessary, make adjustments.*

*Speaking about present science development, the problem of significance is actively studied by both foreign (A.Bandura, Y.Zaitseva, D.Bujenthal, M.Kagan, E.Erikson, X.Kohut, K.Rogers, V.Frankl,) and domestic scientists (O.Furman, G.Chaika, K.Fomenko, K.Gavrilovskaya, O.Kondratyuk, E.Kalyuzhnaya). In their research, scientists described in detail the phenomenon of «Self-concept», drawing attention to the main problems faced by the emerging individual and possible ways to solve them.*

*Based on the described understanding of PVZ, we have opened up new perspectives for understanding what and how determines a person's behavior and life activity. This allows us to take a fresh look at the fact that not only inconsistencies, but also contradictions are possible between significance for oneself, for others, and significance in oneself, to highlight the internal work for combining external and internal perception of reality, as well as to empirically investigate the mechanisms of self-determination, protection, and human development both in ontogenesis and in phylogenesis in the context of this problem.*

**Key words:** reflection, «Self-concept», affective sphere, significance, concept of self-significance.

Означення такої категорії як образу власного «Я» стало значною подією в галузі психології. Кожна особистість має суб'єктивний, уявний образ або портрет самого себе. Проте існує проблема сприйняття його самим індивідом. Іноді проєкція власного «Я» свідомо не сприймається, а залишається на рівні несвідомого в найдрібніших деталях.

Поняття власної значущості є складовою рефлексивної «Я-концепції», дослідження цього феномену є однією з найактуальніших проблем сьогодення, адже дозволяє краще зрозуміти те, як саме відбувається формування індивідуальності, та які фактори впливають на це формування, та при необхідності внести корективи.

Проблема значущості є актуальною на сучасному етапі розвитку науки і активно досліджується як зарубіжними (Ю. Зайцева, Х. Кохут, К. Роджерс, Е. Еріксон, А. Бандура, В. Франкл, Д. Б'юдженталь, М. Каган) так і вітчизняними вченими (К. Фоменко, Г. Чайка, К. Гавриловська, О. Фурман, О. Кондратюк, Є. Калюжна) та ін. Вивченням феномену «Я концепції» займалися такі вчені як Р. Каламаж, М. Розенберг, А. Налчаджян, П. Успенський, В. Роменець та ін. У своїх дослідженнях науковці детально описали поняття «Я-концепції», звернули увагу на основні проблеми з якими стикається індивідуальність що формується та можливі шляхи їх вирішення [1, с. 51–52].

Мета статті – розглянути понятійні основи поняття власної значущості в контексті рефлексивної Я-концепції, описати феномен та зв'язок між цими двома поняттями, а також основні проблеми та розбіжності.

Кожна особистість починаючи з 3-річного віку, має уявний образ або портрет самого себе. В такому образі втілена концепція власного «Я», уявлення про себе як про людину і індивіда, що сформувалося на основі власної думки. Ця думка в більшості випадків склалася несвідомо, під враженням минулого досвіду, успіхів і невдач, а також на підставі ставлення до особистості інших людей. В результаті індивід вже не сумнівається в достовірності своїх уявлень про себе і діє так, немов вони відповідають істині.

«Я-концепція» формується у людини лише в процесі соціальної взаємодії з іншими людьми як природньообумовлений і завжди унікальний варіант психічного розвитку, як одночасно консервативне і в той же час готове до внутрішніх змін і коливань новоутворення психіки. Воно накладає чіткий відбиток на всі життєві прояви людини – із самого дитинства до глибокої старості.

К. Роджерс у своїх наукових працях стверджує, що «Я-концепція» складається на основі суб'єктивних уявлень про власні характеристики і здібності індивіда, про симбіоз взаємодії з іншими суб'єктами і з оточуючим середовищем, цінностей особисті, пов'язаних з уявленнями які можуть мати негативне або позитивне спрямування. Дослідник використовував феноменалістичний підхід у розумінні «Я-концепції», який ґрунтується на наступних презентованих положеннях:

- 1) поведінка залежить від ракурсу індивідуального сприйняття;
- 2) цей ракурс за своєю природою суб'єктивний;
- 3) всяке сприйняття індивіда переломлюється в феноменальному полі його свідомості, центром якого є «Я-концепція»;
- 4) «Я-концепція» – це одночасно внутрішня сутність індивіда і його уявлення, і, яке тяжіє до означених цінностей, які мають історичне та культурно обумовлене походження;
- 5) «Я-концепція» регулює поведінку;
- 6) «Я-концепція» має відносну стабільність і обумовлює досить стійкі схеми поведінки;
- 7) відмінності між «Я-концепцією» та особистим досвідом індивіда нейтралізуються за допомогою специфічних, індивідуально обумовлених механізмів психологічного захисту;
- 8) головним спонуканням всякої людини є прагнення до самоактуалізації [14, с. 12–18].

Таким чином, «Я-концепція» являє собою симбіоз всіх установок, спрямованих на самого себе що формуються під впливом оточуючого соціального середовища.

Науковці зазначають, що «Я-концепція» завжди динамічне психологічне новоутворення, її формування, розвиток і модифікація обумовлені перш за все різноманітними факторами як зовнішнього так і внутрішнього узгодення. Дослідженням «Я-концепції» в Україні займалися такі вчені як К. Гавриловська, О. Фурман, О. Кондратюк, Є. Калюжна та ін. [1, с. 78].

У філософській, психологічній та психотерапевтичній літературі не тільки підкреслюється важливість для повноцінного життя людини почуття самого себе (В. Гегель), своєї ідентичності (Е. Еріксон), почуття єдиного і інтегрованого «Я» (К. Юнг, Х. Кохут), але більш того, цікавою особливістю даного феномену є те, що багато дослідників відносять ідентичність, почуття

«Я» до найбільш глибоких форм переживань, які неможливо висловити за допомогою мовного апарату. Такі переживання можуть загострюватися, коли особистість знаходиться у важкій життєвій ситуації і може зануритися в себе, вважає В. Франкл. Взаємодія індивіду з своїм «Я» мають для продуктивного життя величезне значення, на яке звертали увагу в таких напрямках психології та психотерапії як психоаналіз (Л. Федерн, Х. Кохут), аналітична та індивідуальна психологія (А. Адлер, К. Юнг), гуманістична і екзистенціальна психологія (К. Роджерс, В. Франкл, Д. Б'юдженталь, А. Ленгле) та ін.[3, с. 33–34].

Досліджуючи ставлення людини до самої себе, її сприйняття власного «Я» в рамках рефлексивної «Я-концепції», де поняття власної значущості (далі також – ПВЗ) є головним феноменологічним виразом для самої людини, варто використовувати саме цю дифініцію, так як вона феноменологічно пов'язана з термінами, що використовуються Дж. Б'юдженталем – «відчуття нашого Буття» [2, с. 20–33], А. Ленгле – «відчуття цінності самого себе» [3, с. 20], та К. Роджерсом – «відчуття організму» [4, с.63–64]. Сучасні психологічні розвідки підкреслюють екзистенціальний характер цього феномену, як часто прихованого або втраченого «шостого чуття», яке відкриває шлях до більш повного, насиченого життя і більшою мірою відповідає ідеї «Я-концепції». Хоча в психологічній і філософській літературі зустрічаються такі суміжні поняття, як емоційно-ціннісне ставлення до себе (С. Пантілеєв), відчуття власної гідності (Т. Шибутані, І. Кон, Ю. Зайцева), відчуття компетентності та ефективності (А. Бандура), відчуття самості (Г. Олпорт), самолюбство (К. Абульханова-Славська), відчуття власної цінності, або самоцінність (М. Каган, А. Еткінд, С. Пантілеєв, В. Столін, М. Якобі) головне, що підкреслюють практично всі дослідники – це те, що ПВЗ є інтегративним феноменом, який виражає сенс «Я-концепції» для самого індивіду і виступає самодетермінуючим фактором його поведінки і життєвого шляху [3, с. 41].

На цей феномен вже давно звернули увагу представники психоаналітичного напрямку. Є підстави вважати що при взаємодіях з оточуючими відбувається формування і подальший розвиток внутрішньопсихічних структур і виникає суб'єктивне відчуття власного «Я». Психоаналітики підкреслювали важливість афективних переживань «Я», було описано біологічно обґрунтоване «афективне» «Я» або «афективне ядро», яке забезпечує безперервність в розвитку людини, незважаючи на різні зміни. Це також посилює міжособистісні взаємодії і гарантує, що один індивід може взаємодіяти з іншими.

Поняття власної значущості дає можливість усвідомлювати, відповідність зовнішнього досвіду внутрішній реальності індивіда. Це екзистенціальне поняття дозволяє сприймати реальність і функціонально є пов'язаним з людським «Я». У процесі взаємодії людей ПВЗ репрезентує безпосереднє усвідомлення особистості в навколишньому світі. Причому, якщо людина хоче існувати без обмежень, вона покликана утримувати емоції в центрі, свого «Я». – для цього необхідно розуміти своє «Я» (Дж. Б'юдженталь). На нашу думку, це поняття перспективне, проєктивне і має рефлексивно-ціннісну основу і афективно-когнітивне передбачення. Воно не зводиться до інтеграції самооцінок, так як це цілісне бачення себе в імовірнісному контексті метауяви. Саме по собі ПВЗ є чуттєво-віртуальним простором (С. Орехов) або тунелем (Т. Метцінгер), в якому відбувається емоційно-вольове бачення індивіда, що

відображає його прагнення до досягнення значущості власної особистості. Поняття власної значущості - це ціннісно-смісловий вектор або висота, на яку претендує людство в даний момент або по відношенню до життя в цілому. Воно базується на багатовимірній рефлексії особистості в соціокультурному контексті, наприклад переживання, проживання і програвання свого «Я» в перспективі можливого майбутнього, іноді просто позамежного.

З ПВЗ нерозривно пов'язаний розвиток і становлення особистості. Відповідно до поглядів А. Ленгле самостановлення є інтимним знаходженням свого «Я» і формуванням самоцінності у співвіднесенні із зовнішнім світом. Це екзистенціальна проблема, що супроводжує кожного індивіда протягом усього його існування [3, с. 85–89]. З цього випливає значення відчуття самого себе, своєї значущості для розвитку людини як механізму зв'язування і організації зовнішнього і внутрішнього світів. Це поняття власної значущості виконує інтегруючу функцію і його розвиток пов'язаний з формуванням «Я». Без цього поняття не виникає «Я» людини як рефлексивно-регулятивний центр, що є необхідною передумовою і умовою різноманітних суб'єкт-об'єктних відносин, тобто всякого пізнання і життєдіяльності. Саме тому «внутрішній голос» є на сам кінець тим оракулом, від думки якого залежать всі рішення, прийняті свідомим «Я». Не тільки окремі вчинки, але і весь життєвий шлях індивіда визначається при незмінній участі ПВЗ в якості підсвідомого механізму орієнтування.

Внутрішньо переживаючи різноманіття відчуттів, що містяться в свідомості ПВЗ фіксує не тільки оперативну ситуацію, що змінюється навколо особистості, а й загальну спрямованість розвитку її внутрішнього світу. За рахунок цього молода особистість має змогу пристосуватися до життя в суспільстві, визначати свій напрям діяльності не тільки за розрахунком, а й за внутрішнім досвідом, розуміти те, до чого їй слід прагнути і які кроки робити. Тому досвідчені спеціалісти радять молодим індивідам в першу чергу самореалізуватися, а отже, керуватися ПВЗ.

Низка сумнівів та зауважень на нашу думку виникає при дослідженні самовідношення, емоційно-ціннісного ставлення до себе, поняття власної значущості, все це змушує дослідників різних психологічних шкіл виходити на більш широкі онтологічні рівні осмислення цього феномену. Одна з останніх робіт в цій галузі має назву «онтологічна впевненість: поняття і операціоналізація» де Н. Коптєва навіть в якості предмету свого дослідження розглядає «загальне поняття» впевненості в своєму існуванні. Онтологічна впевненість-непевненість може розглядатися як загальне поняття в цілому спектрі переживань, співвідносних з «Я». Онтологічна впевненість як первинне основне поняття набуває таких самих ознак як поняття ідентичності, безперервності переживання своєї істоти в цілому (У. Джемс); з налаштованістю, повнотою сприймання реальності, відповідними екзистенційними багатствами (Л. Бінсвангер); з поняттям свідомості, онтологічної значущості життя (В. Франкл); з поняттям істинної самості, здатності «бути», з особистою тілесною схемою (Д. Віннікотт); з поняттям власної значущості, впевненістю індивіда в тому, що він може домогтися визнання серед свого оточення, з відчуттям комфорту (Е. Фромм) або з відчуттям его-ідентичності «відчуттям себе в джунглях людського існування» (Е. Еріксон). Слід зазначити, що практично всі автори підкреслюють важливість



інтегративної онтологічної основи в житті людини, тобто того, що направляє і рухає особистістю в її існуванні.

Спираючись на численні дослідження А. Адлера, А. Маслоу, К. Роджерс та ін, ми вважаємо, що людина як особистість прагне до значущості власного «Я» на вітальному, соціальному і культурному рівнях свого існування, при цьому регулятивні тенденції розвитку пов'язані з саморозвитком, самовизначенням та самореалізацією. Перефразувавши Ф. Ніцше, можна наголосити, що прагнення до значущості є єдиною цінністю, за якою має оцінюватися все що має цінність, або яке не має такої [11, с. 169]. Реальність розкривається в значущості, переживається індивідом і аналізується на підсвідомому рівні – хоча і як реальність, зовнішня по відношенню до особистості. По своїй суті значущість створює свій безпосередній зв'язок, свою сутнісну єдність з навколишнім світом. Однак значущість – це одночасно і зменшення залежності індивіда від навколишньої реальності. Особистість в своєму прагненні до значущості спирається перш за все на афективну сферу, яка лежить в основі її існування, Е. Гуссерл наприклад, називав це афективною вірністю. І саме вона дає зрозуміти людині те, що значиме саме для її існування, цінне і має сенс. Сам процес комунікації значущого здійснюється в рефлексивних процесах, але усвідомлюється їх значущість індивідом за допомогою афективної сфери. Саме афективна сфера сигналізує індивідуумові про важливе і цінне для його життя, про те що має сенс або принесе радість, значущі переживання, призведе до успіху. Хоча як демонструють дослідження концепції афективної сфери явище це не швидко, на що вказували М. Хайдеггер і Ж. Піаже, але ми вважаємо, саме в рамках рефлексивно-регулятивного підходу це дослідження стане можливим.

Послугуючись результатами нашої роботи, слід зазначити, що афективна сфера як похідна онтологічно зрозумілої рефлексії, рефлексивних механізмів визначення значущого, його зв'язування і комунікації, а в підсумку організації буття, виступає як інтенціональність самості, яка сприймається людиною за допомогою налаштованості або емоційного стану, через який можна зрозуміти і проаналізувати навколишній світ, відкривається важливе і цінне в подальшій перспективі особистісного розвитку. Це значуще і потрібне для проектування власної життєдіяльності індивіда. Саме афективна сфера і перш за все переживання [10, с.107–111]. Почуття і емоції вказують на значуще, цінне і важливе. Саме ПВЗ необхідне для реалізації людиною її персонального міфу життя в рефлексивно-афективних процесах [9, с. 21]. На цьому акцентує свою увагу А. Ленгле коли пише, що цінності навколишнього світу переживаються і усвідомлюються тими, хто відповідально ставиться до себе, інших людей і свого життя [6, с. 26]. Ставлення до особистості, почуття значущості індивіда є найважливішою детермінантою вчинків і вибору життєвого шляху, а також основою ставлення до життя.

Ми переконані, що ПВЗ як інтегративне рефлексивно-афективне утворення, з одного боку, нерозривно пов'язане з компонентами рефлексивної «Я-концепції» і, отже, з механізмами і видами рефлексії. А з іншого боку з афективною відданістю і безумовно з функціями, сторонами і видами прояву афективної сфери в життєдіяльності людини. Ці дві сторони не тільки нерозривно пов'язані, але і розширюють спектр прояву ПВЗ. У рефлексивних процесах відбувається розвиток, становлення і прояв «Я-концепції», але для самого індивіда ПВЗ виступає найбільше в афективній активності як відчуття і

чутливість по відношенню до себе, свого життя і при взаємодії з соціокультурним світом. Така диференціація проявів афективної сфери прямо співвідноситься зі структурою емоційності А. Ленгле [5, с. 66.] і ПВЗ (для інших, для себе і в собі).

Особистість в своїх вчинках, поведінці і житті повинна вибирати, приймати рішення або просто орієнтуватися в ситуації. І при цьому далеко не завжди можливо прорахувати наслідки, тому вона вчиться довіряти собі і спиратися на свої органи чуттів і інтуїцію, а також і на афективну сферу як функціональний орган для сприйняття цінностей важливих для життя, саме тому ПВЗ є глобальною детермінуючою основою вибору лінії поведінки і в цілому життєдіяльності людини, а так як воно є феноменологічним виразом рефлексивної «Я-концепції» людини, то залежить від того, яких дій очікують від конкретної людини, як ставляться до неї і наскільки цінують її, тоді як когнітивні процеси лише раціонально обґрунтовують цей вибір. Але для самого індивіду воно виступає найбільше в афективній активності як відчуття, чуття і чутливість по відношенню до себе, свого життя і при взаємодії з соціокультурним світом (А. Ленгле).

Життя людини завжди включене в більш широкий контекст. Для самого індивіда відчувати свою значимість для інших дуже важливо, це допомагає сформувати внутрішні цінності, відбувається збільшення значущості для інших, що в кінцевому підсумку підвищує ПВЗ. Це з одного боку. А з іншого, важливо і те, як людина ставиться до себе, свого стилю життя, наскільки змістовно наповнене її життя і чи реалізує вона в ньому себе. А якщо розглядати діяльність людини в ширшому контексті, то ставлення до себе залежить від її персонального ставлення до життя [10, с.103–118], життєвого проекту або лінії життя. Ставлення до себе показує, як людина співвідноситься з власним існуванням в цьому світі. Це вимагає сприйняття реальності, визнання фактів, непорушних законів, прийняття того, що дано, з метою або змінити, або зберегти, підтримати. Так особистість стверджує власне існування, долаючи те що її загрожує. Індивід не може уникнути існування. Існування особистості це екзистенціально важливе питання що цікавило багатьох дослідників.

У процесі становлення індивіда визначальну роль відіграють інші представники соціального оточення. Зустріч, діалог з собою і світом є необхідними умовами набуття власної індивідуальності. Відносини значущих для людини людей, як реальних, так і віртуальних і власне ставлення до себе узагальнюються в самопочутті. І те, наскільки особистість чутлива до своїх відчуттів, почуттів і переживань, не просто важливо, але від цього залежить виконання життєвих цілей. Самопочуття або можна сказати, відчуття значущості в собі, як загальна рефлексивно-афективна основа ПВЗ, пов'язана не тільки з соціокультурними умовами життєдіяльності людини, а й з вітальними аспектами її існування. У переживанні відчуттів завжди присутня енергія. Тому відчуття можуть приводити людину в рух, що є необхідною умовою будь-якої мотивації. Тіло – є центром емоційної сфери. Афективна сфера – це сприйняття чогось у співвіднесенні з власним життям, як його відчувають в собі. Однак для того, аби індивід міг переконатись у своїй власній цінності та значущості, він має сформувати та узгодити моральні стандарти з соціумом в якому формується чи функціонує [11, с. 114]. Такою для людини може виступати прийнятий нею ціннісно-смысловий горизонт її життєдіяльності, загальний

уклад життя, який вона реалізує, вважає найбільш важливим для себе. Визначаючи «совість» у широкому значенні як смисловий орган (В. Франкл) [16, с. 97–98] нагадує індивіду про те, наскільки вона дотримується в реалізації свого персонального плану, а це і є одним із проявів ПВЗ.

Отже, здійснивши теоретичний аналіз понятійних основ власної значущості «Я-концепції» особистості, є всі підстави зробити наступний висновок. Опираючись на описане розуміння ПВЗ нами відкриті нові перспективи осмислення того, що і як детермінує поведінку і життєдіяльність людини. Це дозволяє по-новому поглянути на те що між значущістю для себе, для інших і значущістю в собі можливі не тільки неузгодженості, а й протиріччя, висвітити внутрішню роботу для сполучення зовнішнього і внутрішнього сприйняття реальності, а також емпірично дослідити механізми самодетермінації, захисту і розвитку людини як в онтогенезі, так і в філогенезі в контексті означеної проблеми.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник для студ. вищих навчальних закладів. Київ: Либідь, 2008. 840 с.
2. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2004. 212 с.
3. Житарюк В. І. Психологічні передумови розвитку моральності молодших школярів: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2008. 180 с.
4. Козирева А. «Афективне пробудження минулого»: аналіз пре-когнітивного вимірювання спогадів в феноменології Едмунда Гуссерля. Горизонт, 2012. Т. 1. 120 с.
5. Коптева Н. В. Онтологічна впевненість: поняття та операціоналізація: автореф. докторська дисертація. Єкатеринбург, 2013. 216 с.
6. Кравченко П. Гідність людини як ціннісний принцип її соціального буття. 9-те вид. 2003. 177 с.
7. Ленгле А. Вступ до екзистенціально-аналітичної теорії емоцій: дотик до цінності другого питання психології. 4-те вид. 2015. 315 с.
8. Ленгле А. Грандіозна самотність. Нарцисизм як антропологічно-екзистенціальний феномен. Психотерапевтичний журнал. 2-ге вид. 2002. 120 с.
9. Ленгле А. Екзистенціально-аналітичне розуміння емоційності: теорія і практика. II Національний Психологічний журнал. 2015. 221 с.
10. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию, становление человека. Москва: Прогресс, Универс, 1994. 480 с.
11. Франкл В. Людина в пошуках сенсу. Прогрес, 2014. 368 с.
12. Хайдаггер М. Ніцше і порожнеча. Алгоритм, 2006. 304 с.
13. Шаров А. С. Життєві кризи в розвитку особистості: Навч посібник. Омськ: ОмГПУ, 2005. 166 с.
14. Шаров А. С. Рефлексивна концепція «Я» і сполучення світів. Вісник Омського державного педагогічного університету. Гуманітарні дослідження. 4-те вид. Омськ: ОмГПУ, 2017. 280 с.
15. Rogers C. R. A Theory of Therapy, Personality and Interpersonal Relationships, as Developed in the Client centered Framework. Koch S. Psychology: A Study of a Science. Vol.3. New York: McGraw Hill, 1959. P. 184–256.



16. Damasio A. R. The Feeling of what Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness. New York: Hartcourt. 1999.

#### REFERENCES

3. Bekh, I. D. (2008). Vychovannia osobystosti : pidruchnyk dlia stud. vyshchych navchalnykh zakladiv. Lybid. [in Ukrainian].
4. Bulakh, I. S. (2004). Psykholohichni osnovy osobystisnoho zrostannia pidlitkiv. [in Ukrainian].
5. Zhytariuk, V. I. (2008). Psykholohichni peredumovy rozvytku moralnosti molodshykh shkoliariv [Neopubl. dys. kand. psykol. nauk]. Natsionalnyi pedahohichniy universytet imeni M.P.Drahomanova. [in Ukrainian].
6. Kozyrieva, A. (2012). «Afektyvne probudzhennia mynuloho»: analiz pre-kohnityvnoho vymiriuvannia spohadiv v fenomenolohii Edmunda Husserlia. Horyzont. [in Ukrainian].
7. Koptieva, N. V. (2013). Ontolohichna vpevnenist: poniattia ta operatsionalizatsiia [Neopubl. doktorska desertatsiia] [in Ukrainian].
8. Kravchenko, P. (2003). Hidnist liudyny yak tsinnisnyi pryntsyp yii sotsialnoho buttia. (9-te vyd.) [in Ukrainian].
9. Lenhle, A. (2002). Hrandiozna samotnist. Nartsysyzm yak antropolohichno-ekzystentsialnyi fenomen.Psykhoterapevtychnyi zhurnal. (2-he vyd.) [in Ukrainian].
10. Lenhle, A. (2015). Vstup do ekzystentsialno-analitychnoi teorii emotsii: dotyk do tsinnosti drugoho pytannia psykholohii. (4-te vyd.) [in Ukrainian].
11. Lenhle, A. (2015). Ekzystentsialno-analitychne rozuminnia emotsiinosti: teorii i praktyka. II Natsionalnyi Psykholohichniy zhurnal.[in Ukrainian].
12. Rodzhers, K. R. (1994). Vzgljad na psykhoterapiyu, stanovlenye cheloveka. Prohress,Unyvers. [in Russian].
13. Frankl, V. (2014). Liudyna v poshukakh sensu. Prohres. [in Ukrainian].
14. Khaidahher, M. (2006). Nitshe i porozhnecha. Alhorytm. [in Ukrainian].
15. Sharov, A. S. (2005). Zhyttievi kryzy v rozvytku osobystosti: Navch posibnyk. OmHPU. [in Russian].
16. Sharov, A. S. (2017). Refleksyvna kontseptsiiia «Ia» i spoluchennia svitiv. Visnyk Omskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Humanitarni doslidzhennia. (4-te vyd.). OmHPU. [in Russian].
17. Damasio, A. R. (1999). The Feeling of what Happens: Body and Emotion in the Making of Consciousness. Hartcourt.
18. Rogers, C. R. (1959). A Theory of Therapy, Personality and Interper sonal Relationships, as Developed in the Client centered Frame work. McGraw Hill.

#### **Бібліографічний опис для цитування:**

Лівандовська І. А., Комінарець О. Є. Поняттійні основи власної значущості в контексті рефлексивної «Я-концепції». *Психологічний журнал*. 2021. №6. С. 46–54.